

CONSTITUȚIILE „CLASICE” ALE ROMÂNIEI
DIN ANII 1866; 1923 ȘI 1938

VASILE-SORIN CURPĂN

CONSTANTIN-FLORENTIN GRĂDINARU

COSMIN-ȘTEFAN BURLEANU

Secțiunea I: Constituția adoptată la data de 30 iunie / 12 iulie 1866.

Constituția din anul 1866 a ignorat tradițiile constituționale românești fiind practic o „traducere” a Constituției belgiene din anul 1831.

Proiectul de constituție a fost elaborat de Consiliul de Stat (sarcină primită la 16 februarie 1866), depus de consiliul de miniștri pe biroul Adunării Constituante, cu adresa Locotenenței Domnești din 01. 05. 1866. A fost dezbătut de Adunare între 17 (29) iunie și 29 iunie (1 iulie), votată în unanimitate la data de 30.04.1866 și promulgată prin decretul numărul 1071/1866.

Este prima Constituție efectivă a Statului Român elaborată, votată și pusă în vigoare exclusiv de Națiunea Română fără patronarea și intervenția unei puteri străine.

Votarea din 29. 06. 1866 s-a realizat numai în Adunarea deputaților ¹⁴⁾, Senatul nefiind convocat.

Constituția din 1866 era compusă din opt titluri: I – Despre teritoriul României; II – Despre drepturile românilor; III – Despre puterile Statutului; IV – Despre finanțe; V – Despre puterea armată; VI – Dispozițiuni generale; VII – Despre revizuirea Constituției; VIII – Dispoziții tranzitorii și suplimentare.

Constituția consacră o serie de principii: principiul suveranității naționale (art. 31); principiul monarhiei ereditare (art. 82); principiul inviolabilității monarhului (art. 92); principiul guvernării reprezentative (art. 31); principiul responsabilității ministeriale (art. 92); principiul separației puterilor în stat (art. 32; art. 35; art. 36); principiul rigidității Constituției (art. 129) și principiul supremației Constituției (art. 128).

Tot în Constituție sunt menționate drepturile politice apărute în Declarația franceză de drepturi din anul 1789.

Statul Român a fost organizat în baza principiului separației puterilor în stat. În Titlul III – „Despre puterile statutului” – se pun bazele puterilor statutului exercitate prin organele etatice specializate.

¹⁴⁾ Datorită acestui fapt unii autori consideră procedura ca neconstituțională; a se vedea I. Ceterchi ș.a., *Istoria dreptului românesc*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1987, pag. 67.

Puterea legislativă – se exercita, de comun acord, de către domnitor și de Reprezentanța Națională – parlamentul țării. Reprezentanța națională era compusă din Adunarea Deputaților (cameră inferioară) și din Senat (cameră superioară).

Puterea executivă – era încredințată domnitorului. Se instituie regimul monarhiei ereditare (a dinastiei) prin stabilirea succesiunii la Tronul țării.

Puterea judecătorească – era exercitată de curți și de tribunale. Curtea de Casație și Justiție avea aptitudinea de a caracteriza un delict și a determina pedeapsa dacă un ministru era pus sub acuzare de către Adunări sau de domnitor, potrivit art. 101 (art. 102 din Constituție).

Domnitorul, în calitatea sa de șef al puterii executive, dispunea de prerogative însemnate în cadrul puterii legislative.

Constituția din anul 1866 consacră marile principii stabilite de Revoluția franceză de la 1789: libertatea, egalitatea și fraternitatea, ocrotind libertatea fizică și morală a individului ca subiect de drept.

Constituția adoptată în anul 1866 este apreciată ca fiind o constituție rigidă.

În art. 129 al legii fundamentale sunt menționate modalități extrem de dificile pentru revizuire.

Marele doctrinar P. Negulescu aprecia referitor la Constituție că, atunci „când o lege nu corespunde situațiilor de fapt cărora se aplică, când ea nu răspunde unei nevoi a acelui monument ea riscă să rămână fără aplicație”¹⁵.

Tot cu privire la Constituția din 1866, marele nostru istoric Nicolae Iorga preciza: „Constituția de la 1866 este izvorâtă dintr-o simplă operă de traducere a unei Constituții apusene; ea n-are nici o legătură cu trecutul nostru propriu și nu reprezintă nici o elaborare particulară nouă.” Istoricul considera că actul adoptării Constituției din anul 1866 a fost „fără nici un efect aproape asupra vieții noastre politice decât acela de a introduce o ipocrizie mai mult.”¹⁶

Au existat desigur și doctrinari care au salutat adoptarea Constituției din anul 1866 precum profesorul Constantin Dissescu¹⁷). Acesta aprecia că pentru întâia oară țara și-a dat propria sa Constituție.

Constituția din 1866 a suferit de-a lungul timpului multiple modificări. La **19. 10. 1879**, a fost modificat **art. 7** pentru a se pune de acord Constituția cu prevederile **art. 44 din tratatul de pace de la Berlin**.

În anul 1884 s-au modificat articolele referitoare la denumirea șefului statului (denumit rege), la întinderea teritorială și la rangul țării (denumită Regatul României), la sistemul electoral și la regimul presei. De asemenea, trebuie menționată modificarea efectuată în anul 1917 în vederea împrăștiării țăranilor, a introducerii votului universal pentru Cameră și pentru modificarea compunerii Senatului.

Cu toate criticele aduse Constituției adoptate în anul 1866 aceasta reprezintă în evoluția constituțională din România, prima Constituție modernă în adevăratul sens al cuvântului.

¹⁵) P. Negulescu, Curs de Drept Constituțional Român, București, 1927, citat de G. Vrabie, Drept Constituțional și Instituții politice contemporane, partea I, Ed. Chemarea, Iași, 1992, pag. 227.

¹⁶) G. Vrabie, Op. citate, pag. 224 (notă de subsol).

¹⁷) G. Vrabie, Op. citate, pag. 224.

Raportându-ne la valurile de constituționalitate, acesta se află la distincția, delimitarea valului trei, respectiv valului patru, la delimitarea unui vechi regim în raport cu unul nou.

Constituția din 1866 deschide ascensiunea unor constituții denumite „burgheze” care își vor pune amprenta pentru totdeauna asupra dezvoltării ulterioare a Statului. Concret menționăm că sub imperiul ei România și-a proclamat și ulterior a dobândit prin recunoaștere internațională **independența de stat**, țara obținând-o – **pe lângă supremația preexistentă** – pentru conturarea deplină a **suveranității de stat**.

Secțiunea a II-a: Constituția adoptată la data de 28 martie 1923

După înfăptuirea unității naționale în anul 1918, se impunea adoptarea unei noi Constituții care să fie conformă cu realitățile societății românești din acea perioadă și care să asigure procesul de dezvoltare generală a României.

În condițiile participării țării noastre la desfășurarea primei conflagrații mondiale s-a cristalizat, în provinciile aflate sub dominația Imperiului Austro – Ungar și a Imperiului Țarist, ideea autodeterminării românilor și a unirii acestor teritorii cu Vechiul Regat, patria mamă.

*. Altfel, prima provincie care s-a unit cu România a fost **Basarabia**, teritoriul dintre Prut și Nistru, încorporat de Imperiul Țarist în **mai 1812**, în urma încheierii păcii de la București între Imperiul Otoman și Imperiul Țarist.

După încorporare, Basarabia a deținut statutul de oblastie apoi din 1825 a devenit o gubernie țaristă. Autoritățile au încercat - și în parte au izbutit să deznaționalizeze populația românească și, în special, vechile familii boierești.

Ca urmare a prăbușirii țarismului și a anarhiei manifestate în provinciile din fostul Imperiu și în armata rusă, la data de 28.11. / 11.12.1917 Sfatul Țării a adoptat „Proiectul organizării ocârmuirii Basarabiei”¹⁸⁾.

Ulterior, la 1 / 16.12.1917¹⁾ a fost proclamată Republica Democratică Moldovenească constituită pe teritoriul fostei gubernii a Basarabiei.

La data de 24.01.1918. (06.02.1918.) Sfatul Țării a emis o declarație de proclamare a independenței Republicii Moldovenești²⁾ iar la 27 Martie / 09 Aprilie 1918 Sfatul Țării cu 86 de voturi pentru, 3 contra și 36 de abțineri a votat rezoluția de unire a Republicii Democratice Moldovenești în granițele vechii Basarabii cu Regatul României.

La 27. 11. 1918. Sfatul Țării a anulat condițiile din actul unirii, declarând unirea necondiționată a Basarabiei cu România.

*. Românii din Imperiul Austro-Ungar s-au manifestat activ în favoarea întregirii naționale.

Astfel, românii din „**țara pădurilor de fagi**” dependenți de coroana austriacă din **anul 1775**, prin reprezentanții lor din Adunarea Constituantă au hotărât votarea Moțiunii relative la **unirea necondiționată a Bucovinei cu România**³⁾, **la data de 14 / 27.10.1918.**

¹⁸⁾ Publicat în ziarul de limbă română „Cuvântul Moldovenesc” din Chișinău, nr. 109 / 03.12.1917.

¹⁾ Declarația Sfatului Țării publicată în „Cuvântul Moldovenesc”, nr. 110 / 06.12.1917.

²⁾ Cuvântul Moldovenesc, nr. 15 / 20.01.1918.

³⁾ Vasile Arimia și colab., Cartea Neamului, Marea Unire din 1918. Documente istorice. Editura Globus, București, 1993, pag. 146-147.

Congresul general al Bucovinei a votat la data de 15 / 28.11.1918 unirea acestei provincii, în vechile ei hotare, cu Regatul României.

*. **Transilvania**, încorporată forțat în Regatul Ungar la 1867, și-a căutat identitatea națională iar românii din această provincie istorică au adresat popoarelor lumii un Manifest ⁴⁾ în care își exprimau dorința de unire cu România.

Marele Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania a dispus la 07 / 20.11.1918 convocarea Adunării Naționale de la Alba-Iulia pentru 01.12.1918 ⁵⁾.

La data de 18.11 / 01.12.1918 a fost votată unirea Transilvaniei cu Regatul României ⁶⁾.

După Marea Unire din anul 1918, Constituția din anul 1866 nu a fost abrogată. Autoritatea Constituției a fost extinsă – prin adoptarea decretelor – lege de consfințire a Unirii – asupra noilor provincii.

Totuși din punct de vedere administrativ și judiciar teritoriile unite cu Vechiul Regat au beneficiat de un statut de autonomie, formându-se niște organe proprii de conducere, cu caracter autonom și regional. Aceste organe au fost desființate la 04.04.1920.

Astfel, în **Basarabia**, organele locale de conducere s-au numit „**Directorate**” iar provincia avea doi miniștri fără portofoliu în Guvernul de la București.

În **Bucovina** organele autonome de conducere administrativă erau denumite „**Secretariate**”. În Guvernul Regatului, Bucovina era reprezentată de doi miniștri fără portofoliu.

În **Transilvania** organul autonom de conducere era un „**Consiliu Diriginte**”, această provincie fiind reprezentată în Guvernul de la București de miniștri fără portofoliu.

Asupra tuturor provinciilor unite cu Vechiul Regat, pe perioada existenței organelor autonome, Guvernul Regatului Român a exercitat atribuții care prezentau importanță pentru unitatea statului: armată, afaceri externe, transporturi etc.

Unirea cea Mare a determinat atât din punct de vedere obiectiv cât și subiectiv o dezvoltare și un nou elan în scopul consolidării statului național unitar român.

Datorită acestui fapt s-a procedat la adoptarea unei noi Constituții care să asigure o nouă temelie națiunii române.

La 26 Martie 1923 a fost votată noua Constituție în Camera Deputaților iar la 27 Martie 1923 a primit și votul Senatului României.

Constituția a fost sancționată la 28 Martie 1923 și a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 282 / 29.03.1923.

Noua lege fundamentală era sistematizată în VIII titluri: I. – Despre teritoriul României; II. – Despre drepturile românilor; III. – Despre puterea statului; IV. – Despre finanțe; V. – Despre puterea armată; VI. – Dispozițiuni generale; VII. – Despre revizuirea Constituției; VIII. – Dispoziții tranzitorii.

Organizarea etatică a Regatului României s-a întemeiat – conform acestei Constituții – pe principiul separației puterilor în stat.

Au fost consacrate o serie de drepturi și libertăți fundamentale cu caracter cetățenesc.

Titlul I (art. 1-4) – se referă la teritoriul statului și la organizarea administrativ-teritorială.

⁴⁾ Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, București, 1 decembrie 1943, pag. 41-44.

⁵⁾ Vasile Arimia și colab., Cartea Neamului, Marea Unire din 1918. Documente istorice. Editura Globus, București, 1993, pag. 175-177.

⁶⁾ Vasile Arimia și colab., Opere citate, pag. 219-238.

Titlul II (art. 5-32) – consacra drepturi și libertăți și instituie garanții juridice în scopul protejării acestora.

Titlul III (art. 33-108) – analizează puterile constituite în Statul Român având ca temelie separația fiecărei puteri și totodată colaborarea autorităților în scopul desfășurării vieții politico-statale.

Puterea legislativă – a fost reglementată în cap. I (art. 42-76) fiind încredințată Reprezentanței Naționale și Regelui.

Regele posedă dreptul de a sancționa legile și dreptul de a convoca și de a închide sesiunile Parlamentului.

Puterea executivă – a fost reglementată în cap. II (art. 77-100) fiind exercitată de rege și de miniștri. Doar miniștrii erau responsabili în fața autorităților legislative.

Erau reglementate atribuțiile îndeplinite de rege (art. 88) și instituția regenței (art. 83 - 85).

Puterea judecătorească – consacrată în cap. III „Despre autoritatea judecătorească” (art. 101 – 107) avea în atribuții exercitarea controlului constituționalității legilor și controlul actelor cu caracter administrativ. Era instituit juriul în materie criminală și pentru delictelor politice și de presă (art. 105).

Se interzicea înființarea unor instanțe extraordinare (art. 101 alin. 2).

* *
*

Constituția din anul 1923 a consacrat caracterul unitar și național al statului român. Această sintagmă era net superioară în raport cu prevederea din Constituția din 1866 care menționa că Principatele Unite Române constituie un stat indivizibil.

Raportul dintre cele două Constituții poate fi privit și sub un alt aspect. Astfel, Constituția din 1923 are 76 de articole menținute din Constituția anterioară. Doar 25 de articole au fost modificate sau completate în raport cu vechea reglementare iar 7 articole au fost adăugate.

De aceea, se poate considera că în anul 1923 s-a procedat la o revizuire totală a Constituției din anul 1866, fără a se vorbi despre adoptarea unei noi Constituții.

Din punct de vedere legislativ chestiunea nu a fost tranșată. Spre exemplificare avem „Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 pentru fixarea drepturilor românilor în cadrul Constituției din 1866, cu modificările din 29.03.1923”⁷⁾.

Titlul decretului - regal amintit se referă expressis verbis la Constituția din anul 1866 ca fiind legea fundamentală care stabilește drepturile românilor. Totodată decretul regal nu se referă la „modificări ... din 29 martie 1923” ci menționează „cu modificările **Constituției** din 29 martie 1923”.

În consecință, deși recunoaște valabilitatea Constituției din 1866, actul normativ exemplificat recunoaște expres și existența Constituției din anul 1923.

Această interpretare credem că exprimă în modul cel mai clar cu putință legătura dintre cele două legi fundamentale, în sensul asigurării continuității unui proces constituțional unic existent în țara noastră în perioada 1866-1923.

Ca atare, în 1923 a fost adoptată o nouă Constituție care a adaptat și a dezvoltat, conform realităților social-politice existente după Marea Unire, dispozițiile cu caracter constituțional adoptate în iunie 1866.

⁷⁾ Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 202 / 02.09.1944.

Secțiunea a III-a: Constituția adoptată și sancționată la 27 februarie 1938.

Această Constituție este cunoscută sub denumirea de Constituția Regelui Carol al II-lea al României. Ea inaugurează al cincilea val al constituționalismului românesc (vezi partea a II-a, cap. al II-lea) care mai include și actele cu caracter constituțional din septembrie 1940.

Acest val constituțional reprezintă un regres în dezvoltarea constituțională a țării noastre și se caracterizează prin învestirea șefului de stat – monarhul – și mai apoi a conducătorului statului cu prerogative extrem de largite în conducerea politico-administrativă.

Regimul politic personal a fost instituit de regele Carol al II-lea la data de 10.02.1938.

La 20.02.1938 monarhul prezintă națiunii o proclamație prin care înfățișează o nouă Constituție „menită să așeze temelii mai solide și mai drepte Statului nostru ...”.

Corpul electoral a fost de acord cu Constituția impusă de suveran (4.297.581 voturi pentru și numai 5.483 voturi împotriva).

Decretul Regal nr. 1045 / 27.02.1938 a sancționat Constituția aceasta intrând efectiv în vigoare.

Constituția din februarie 1938 a păstrat structura Constituției anterioare dar au intervenit semnificative schimbări.

Astfel, **Titlul II** era intitulat „**Despre datoriile și drepturile Românilor**” indicându-se clar importanța obligațiilor cetățenilor în raport cu drepturile conferite acestora.

În **Titlul III** – „**Despre puterile Statului**” s-a dat prioritate normelor care reglementează instituția monarhică în raport cu puterea legiuitoare, care constituie organul reprezentativ suprem al națiunii.

Potrivit art. 30 „Regele este capul Statului”. Acesta este șeful puterii executive dar are atribuții sporite. Este titular al puterii legislative exercitate prin Reprezentanța Națională (art. 31 alin. 1); este titular al puterii executive exercitată prin guvern (art. 32). Regele are aptitudinea de a sancționa judecătorii prin decret regal până la adoptarea legii privind inamovibilitatea acestora (art. 76).

Parlamentul României (Reprezentanța Națională) a devenit „purtătorul de cuvânt” al unor categorii sociale. Aceasta deoarece, potrivit art. 61 **deputații** erau aleși de cetățenii români cu vârsta de 30 de ani care practicau una dintre următoarele îndeletniciri: agricultura și munca manuală; comerțul și industria; ocupațiuni intelectuale.

Senatorii erau de drept sau numiți de rege ori aleși prin vot obligatoriu (art. 63). Guvernul, respectiv miniștrii care îl alcătuiau, aveau răspundere politică exclusiv în raport cu regele. Ministrii au devenit astfel simpli funcționari numiți și revocați de șeful statului.

Puterea judecătorească a fost văduvită de principiul inamovibilității judecătorilor care puteau fi sancționați prin decret - regal de șeful statului.

Libertatea de opinie a fost total îngăduită. Art. 7 prevedea că „nu este îngăduit niciunui Român a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernământ a Statului, împărțirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă”.

Regimul autoritar instaurat de regele Carol al II-lea s-a prăbușit ca urmare a izolării României în relațiile internaționale, ceea ce a determinat imensele pierderi teritoriale suferite de țara noastră în vara anului 1940.

La 28 iunie 1940, în urma **notelor ultimative** formulate de guvernul U.R.S.S., România a cedat, fără luptă, Basarabia și partea de nord a Bucovinei dar și ținutul Herța din Vechiul Regat.

În urma „**arbitrajului**” puterilor Axei, al Germaniei și al Italiei la 30 August 1940 România a pierdut partea de nord-vest a Transilvaniei, Crișana și Maramureșul care au fost încorporate Ungariei.

Prin Tratatul de la Craiova partea română ceda Cadrilaterul (Durostor și Caliacra) în favoarea Bulgariei.

Regimul politic instituit de suveran „**nu s-a sfiit**” să impună o unică organizație politică – **Frontul Renașterii Naționale** în scopul „propășirii Patriei și de consolidare a Statului” (art. 1).

Art. 7: Orice altă activitate politică decât aceea a „Frontului Renașterii Naționale” va fi socotită clandestină, iar autorii ei pedepsiți cu degradarea civică, pe termen de 2 până la 5 ani ⁸⁾.

În pragul colapsului regimului autoritar și a dezmembrării României a fost publicat un decret – lege pentru transformarea „Frontului Renașterii Naționale” în „**Partidul Națiunii**”, la data de 22.06.1940. Partidul Națiunii era definit ca fiind un „**partid unic și totalitar**” !!!

Tot la 22.06.1940 a fost publicat un „decret - lege **pentru apărarea ordinii politice unice și totalitare a Statului Român**”.

*
* *

Actele cu valoare constituțională adoptate în perioada antonesciană.

Dezastrul provocat de amputările teritoriale ale României au generat din partea clasei politice o reacție în sensul silirii monarhului autoritar să părăsească Tronul.

Guvernul condus de patriarhul Miron Cristea își depune mandatul la 04.09.1940 iar regele îl numește în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri pe generalul Ion Antonescu (Decret Regal nr. 3051 / 05.09.1940).

Tot la 5 septembrie 1940 Constituția din 1938 s-a suspendat iar Corpurile Legiuitoare au fost dizolvate (Decretul Regal nr. 3052 / 05.09.1940).

Prin Decretul Regal nr. 3053 / 05.09.1940 președintele Consiliului de Miniștri exercită puterile Statului fiind investit cu depline puteri pentru conducerea Statului Român.

Ca urmare a solicitării generalului Ion Antonescu, printr-o scrisoare trimisă suveranului, acesta din urmă transferă prerogativele regale asupra fiului său Mihai, la data de 06.09.1940.

În declarația făcută de generalul Ion Antonescu Regelui Mihai la 06.09.1940, cu prilejul depunerii jurământului de suveran, președintele Consiliului de Miniștri recunoaște că la 05.09.1940, respectiv 06.09.1940 s-au efectuat două lovituri de stat „care au înlăturat pentru totdeauna posibilitatea de a mai veni la cârma statului un regim ca acela care a fost spulberat”.

Fiind investit cu depline puteri președintele Consiliului de Miniștri își ia titlatura de „Conducătorul Statului Român”.

Prin două decrete regale ⁹⁾ din 06.09.1940 și 08.09.1940, ambele pentru investirea cu depline puteri în conducerea statului regele își reducea prerogativele conferind depline puteri președintelui Consiliului de Miniștri.

Prin Decretul Regal nr. 3151 / 14.09.1940 ¹⁰⁾ Statul Român devine Stat Național Legionar, Mișcarea Legionară fiind singura mișcare recunoscută în noul Stat.

⁸⁾ Legea pentru înființarea organizației politice a „Frontului Renașterii Naționale” din 16.12.1938.

⁹⁾ Î.D.R. nr. 3067 / 1940 publicat în M.Of. partea I nr. 206 bis din 06.09.1940 și Î.D.R. nr. 3072 / 1940 publicat în M.Of. partea I, nr. 206 din 08.09.1940.

¹⁰⁾ M. Of. partea I nr. 214 bis din 14.09.1940.

Generalul Ion Antonescu a fost desemnat Conducătorul Statului Legionar și Șeful Regimului Legionar iar Horia Sima a fost numit Conducătorul Mișcării Legionare.

Tensiunile create între general și Mișcarea Legionară au culminat cu rebeliunea legionară din februarie 1941. Drept urmare, miniștrii legionari au fost demiși iar Satul Național Legionar a fost desființat ¹¹⁾.

Generalul Ion Antonescu a preluat, după părăsirea țării de regele Carol al II-lea, mai multe prerogative pentru ocrotirea regelui Mihai I, acesta fiind un „**regent**” al suveranului.

Fără îndoială, generalul Ion Antonescu a fost, cel puțin formal, un adept al formei de guvernământ monarhice. În raportul Conducătorului Statului Român către M.S. Regele, Antonescu se consideră „**prea plecat și prea supus servitor**” al suveranului. El confirmă că a primit „**din partea regelui - puterea smerit**, cum primește credinciosul sfânta cuminecătură în fața altarului”.

Faptele Conducătorului statului atestă o altă realitate.

Regele a fost izolat în palatul regal având toate onorurile dar fiind lipsit de putere. Hotărârile cu caracter politic au fost luate de Conducătorul statului fără consultarea prealabilă a suveranului.

Două aspecte foarte controversate, în opinia noastră, confirmă faptul că instituția monarhiei a fost lăsată de Ion Antonescu în afara istoriei.

Deși a fost numit președinte al Consiliului de Miniștri și investit cu depline puteri de către rege – delegație dată nelimitat în considerația persoanei generalului, deci intuitiv personae - Ion Antonescu, fără a avea consimțământul suveranului, a desemnat un înlocuitor al său în persoana prof. Mihai Antonescu.

Aceasta demonstrează că Antonescu nu respecta nici măcar competența rămasă suveranului, prevăzută în art. 2 lit „e” din Decretul Regal pentru învestirea cu depline puteri din 8 septembrie 1940.

Această competență se materializa în capacitatea regelui de a numi pe primul ministru, însărcinat cu depline puteri. Ori, firesc era ca monarhul să desemneze un eventual înlocuitor pentru această funcție, pe baza principiului fundamental de drept potrivit căruia cine poate mai mult poate și mai puțin.

În al doilea rând, un aspect și mai controversat reiese din Decretul Lege privitor la depunerea jurământului primului președinte, procurorului general și președinților de secție de la Înalta Curte de Casație și Justiție din 06.09.1940. **Art. 2** prevede în formula jurământului: „**Jur credință Șefului Statului Român**”.

Cine era – în acele momente – șeful statului: suveranul sau conducătorul statului? Dacă totuși mai sunt rezerve în privința titularului funcției supreme în stat, Decretul Lege privitor la reglementarea succesiunii la Tronul României a Marelui Voievod de Alba-Iulia din 06.09.1940 pare a lămurii situația ¹²⁾.

La **pct (art.) 2** din acest act normativ se prevedea că: „Jurământul de credință se va depune în prezența **Șefului Statului, președinte al Consiliului de Miniștri...**”

Cu alte cuvinte rezultă că Ion Antonescu era considerat, în terminis, șef al statului !!!

Faptul că regele putea numi președintele Consiliului de Miniștri era un aspect pur formal având în vedere că întreaga putere o concentra generalul Antonescu.

¹¹⁾ „D. Regal pentru abrogarea **Decretului Regal nr. 3151 / 14.09.1940**” din 15.02.1941 decretat cu Î.D. nr. 314 / 14.02.1941 – M. Of. partea I, nr. 39 / 15.02.1941.

¹²⁾ Publicat în M. Oficial nr. 206 bis din 06.09.1940

Probabil pentru a nu crea tulburări în țară sau din convingere generalul a preferat să mențină instituția monarhică, de facto, subordonând-o.

După deschiderea ostilităților germano-sovietice Ion Antonescu ordonă participarea armatei române la acest război având ca obiectiv recuperarea Basarabiei și a nordului Bucovinei.

Conducătorul Statului și-a asumat întreaga răspundere cu privire la politica dusă alături de puterile Axei.

La sfârșitul lunii iulie 1941 armata română eliberează teritoriul Basarabiei și a nordului Bucovinei, cele două provincii istorice fiind reîncadrate în granițele Statului Român.

Generalul Antonescu, devenit Mareșal prin Decretul nr. 2352 / 1941 – august – 21, dispune continuarea luptelor de către armata română alături de forțele militare germane peste Nistru, în interiorul U.R.S.S. deoarece nici Regatul României și nici Uniunea Sovietică nu au solicitat încheierea păcii.

Campania militară din Ucraina și sudul Rusiei (republici unionale în cadrul U.R.S.S. la acea dată) a fost confirmată prin adeziunea exprimată de națiune în plebiscitul organizat în noiembrie 1941.

Adolf Hitler, fűhrerul Germaniei, a declarat după cucerirea Odesei (16.10.1941) că „pentru România, războiul este terminat”.

Guvernul german a solicitat guvernului român să instaleze o administrație teritorială în zona Nistru – Nipru. Ion Antonescu a acceptat să administreze teritoriul dintre Nistru și Bug, încheindu-se o convenție româno-germană, la Tighina, în 30.08.1941.

România nu a proclamat anexarea Transnistriei și nu și-a extins suveranitatea de stat dincolo de Nistru.

Desfășurarea războiului fiind o chestiune de istorie politică și militară excede tema lucrării de față.

Totuși, cu privire la perioada 1940 – 1944 un aspect ar mai fi de analizat și anume acela al titlului de „**Conducător al Statului**” însușit de generalul (apoi mareșalul) Ion Antonescu.

Acest titlu reprezenta, în opinia noastră, concentrarea întregii puteri în stat. Deși mareșalul Antonescu nu a semnat niciodată în calitate de șef al statului, de facto - cel puțin – calitatea de **conducător** era echivalentă cu cea de **șef de stat**.

Noțiunea de „**conducător al statului**” era o titulatură oarecum echivalentă cu cele adoptate de conducătorii principalelor state europene componente ale Axei: **Germania – fűhrer** – și **Italia – duce**.

Ion Antonescu a guvernat România într-o perioadă de **stare de necesitate** dublată, după data de 22.06.1941, de instituirea **stării de război**.